

17

**Çapanoğlu
İsyanı**

**The Çapanoğlu
Uprising**

Hatice Güzel Mumyalmaz

Çapanoğlu İsyanı

*Hatice Güzel Mumyakmaz**

Özet

Millî Mücadele, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde direnişini anlayan ve destekleyen, asker, aydın ve halk kitlelerinin mevcudiyeti ile gerçekleşmişti. Bununla beraber savaşlardan yorgun ve fakir düşmüş, kayıplar vermiş bir toplumda, İstanbul ve yurdu çeşitli yerleri işgal altında dahi olsa "anlaşılamama" problemi ile de karşılaşmıştı. Ülkenin çeşitli bölgelerinde Millî Mücadele karşıtı isyan hareketleri görülebilmışti. Çapanoğlu İsyanı, Yozgat'ta nüfuzlu bir Türkmen ailesi olan Çapanoğulları ve bölgedeki çeşitli çetelerin iş birliği ile meydana gelmişti. Millî Mücadelenin maksadının anlaşılamaması, "halifeye sadakat" düşüncesi ve ailenin nüfuzunu kaybetmeme arzusu isyanın sebepleri arasında düşünülmektedir. İsyan, Yunan kuvvetlerinin Anadolu'ya ilerlediği bir zamanda, Türk askerinin düşmanla mücadelesine engel olmuş ve kuvvetlerin geçici de olsa cepheden isyan bölgesine sevkine sebep olmuştu. İsyan bölgesinde halk, isyancıların ve millî hareketi destekleyenlerin propagandaları ve silahlı mücadeleleri arasında kalmıştı. Bununla birlikte Yozgat halkı, Millî Mücadele'ye başlangıcından sonuna kadar, protesto ve mitinglerle, maddi yardımlarla ve asker göndererek destek olmuştu. Yozgat, Çapanoğullarının işgali ve Çerkes Ethem kuvvetlerinin gelişi ile iki defa yağma ve talan görmüşti. İsyanın bastırılmasının ardından Divan-ı Harp kararınca Halit Bey ve isyancıların bir kısmı idam edilmiş, bir kısmı sürgün edilmiş ve bazıları ise tutuklanmışti. Ankara Valisinin ihmali Ankara ve Çerkes Ethem'in ilişkilerinin bozulmasına da yol açmışti. Ankara Hükümeti af dileyenler ve isyancıların geride kalan ailelerine yardımcı olmuştu.

Anahtar Kelimeler

Bozok, Yozgat, Çapanoğlu, İç İsyancılar, Çerkes Ethem

* Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitim Bölümü, hatice.guzelmumyakmaz[at]gmail.com, ORCID: 0000-0001-9388-5247

The Çapanoğlu Uprising

Abstract

The National Struggle took place under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, with the presence of soldiers, intellectuals and the masses of people who understood and supported the struggle. However, in a society that was tired and poor from wars and suffered losses, "the problem of not being understood" was encountered even though Istanbul and various parts of country were under occupation. Anti-National Struggle rebellion movements could be seen in various parts of the country. The Çapanoğlu Rebellion had occurred in Yozgat with the cooperation of an influential Turkmen family, Çapanoğulları, and various gangs in the region. The inability to understand the purpose of the National Struggle, the idea of "loyalty to caliph" and the desire not to lose the influence of the family are thought to be among the reasons for the rebellion. The rebellion, at a time when the Greek forces were advancing to Anatolia, prevented the Turkish soldiers from fighting the enemy and caused the forces to be sent to the rebellion region. In the rebellion region, the people were caught between the propaganda and armed struggle of the rebels and those who supported the national movement. However, the people of Yozgat supported the National Struggle from the beginning to the end with protests and rallies, financial aid and sending soldiers. Yozgat had been looted and plundered twice with the invasion of the Çapanoğlu, especially with the arrival of the Circassian Ethem forces. After the suppression of the rebellion, Halit and some of the rebels were executed, some of them were exiled and some of them were arrested by the decision of the Court War. The negligence of the Governor of Ankara also led to a deterioration in relations between Ankara and Circassian Ethem. The Ankara Government helped those who asked for forgiveness and the families of the rebels left behind.

Keywords

Bozok, Yozgat, Çapanoğlu, Internal Revolts, Circassian Ethem

1. Giriş

Çapanoğlu isyanı, Yunan ordusunun Anadolu'ya doğru ilerlemeye başladığı günlerde, Ankara Hükümeti'ne karşı, Millî Mücadele'nin anlaşılammaması, bölgede millî hareketi temsil eden kimselerin kabul görmemesi, padişahçılık, yerel güçlerin geçmişten getirilen ayrıcalıklarının muhafazası gibi sebeplerle gerçekleşmişti. İsyân, Ankara Hükümeti'ni aylarca uğraştırmış, Yozgat ve havalisindeki insanları, propaganda, yokluk, yağma ve "iki ateş arasında" ölüm ile sınamıştı.

Konuyla ilgili arşiv belgeleri, zabıt cerideleri, hatırat, tez, kitap ve çok sayıda makale mevcuttur. Tez, kitap ve makalelerin muhteva ve biçimlenişi genellikle Millî Mücadele dönemi isyanlarının temel sebepleri ve isyanın aşamalarına odaklıdır. Bu çalışmada Çapanoğlu ailesi ve bölgedeki yeri, Millî Mücadele'de Yozgat halkı, Çapanoğullarının Millî Mücadele'ye ve lider kadrosuna bakışı, isyanın ortaya çıkışı ve gelişimi, isyanı durdurmak için Ankara Hükümeti'nin aldığı tedbirler, Çapanoğullarının akıbeti ve isyanın sona erişi değerlendirilmiştir. Konu en teferruatlı olarak, ailenin damadı olması sebebiyle âdeta bir "sürükleniş" ile aileye katılmak zorunda kalan Abdülkadir Bey'in hatıralarında anlatılmaktadır. İbrahim Çolak ve Cemil Cahit Bey'in hatıraları, Ankara hükümetinin isyanı durdurmak üzere gönderdiği iki komutanın gözünden isyanın seyrini görmek açısından anlamlıdır. Cemil Cahit Bey'in hatıraları isyanın gerçekleştiği ve etkilediği bölgelerde halkın durumunu da yansıtmaktadır. Çerkes Ethem'in anıları ve *Nutuk* ise isyanın durdurulması sürecinde Atatürk'ün ve Çerkes Ethem'in olaya bakışını mukayese etme imkânı vermektedir. Genel Kurmay Başkanlığı'nca hazırlanan *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar* adlı eser, olayları neredeyse gün gün aktararak tez, kitap ve makalelerin çoğunun temel referans kaynağı olagelmıştır. Makaleler arasında ise Ahmet Yaşar Ocak'ın "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı" isimli çalışması dönemin şahitliklerine yer vermesi açısından pek çok çalışmaya kaynak teşkil etmektedir. Çalışma, konu ile ilgili birincil ve ikincil kaynakların bir bütün olarak yeniden değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

2. Çapanoğulları: Osmanlı Devleti'nin Hizmetinde Bir Türkmen Aile

Oğuzların Bozok kolunun Mamalu aşiretinden Türkmenler, 1650'lerde Yozgat'a gelmiş, burada konaklayarak yurt tutmuşlardı. 1696'da ise Osmanlı Devleti buraya yeni Mamalu oymaklarını iskân etmişti. Çapanoğullarının da bu Türkmenlerden oldukları düşünülmektedir.¹ 17. Yüzyılda Mamalu aşireti Bozok'u eşkiyadan korumakla görevlendirilmişti.² Çapan kelimesinin aslı Çapar olup; yiğit, akıncı anlamındadır. Kaynaklarda postacı manasında da kullanılmıştır.³

¹ Hakkı Acun, *Tüm Yönleriyle Çapanoğulları ve Eserleri*, Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul: TBMM Millî Saraylar Yay., 2016, s. 46.

² Özcan Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1980, s. 18-20; Özcan Mert, "Çapanoğulları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, 1993, s. 221-224. Bozok Sancağı hakkında bkz. Yunus Koç, "Yozgat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2013, s. 559-564.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Çapan Oğulları", *Bellekten*, C. XXXVIII, Ankara: TTK Yay., Nisan 1974, s. 215; Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, s. 21.

Çapanoğullarının adı duyulmuş ilk yöneticisi, Çapar Ömer Ağadır. Bölgede öne çıkmaları oğlu Ahmet Paşa döneminde, Bozok Sancağı'nın yönetimini (1741) üstlenmesiyle olmuştu.⁴ Oğlu Mustafa Bey, Bozok Sancağı (1768) ile Sivas (1771) ve Çankırı Mutesellimliği (1775), Mustafa Bey'in kardeşi Süleyman Bey Bozok Mutasarrıflığı (1782), Ankara Sancağı, Kırşehir, Aksaray, Çorum Mutesellimliği yaptı.⁵ Süleyman Bey'in oğlu Abdülfettah Bey, Kapıcıbaşı payesi, müderrislik, kadılık ve kazaskerlik vazifesi almıştı.⁶ Mehmet Celaleddin Paşa, Bozok, Kayseri Kaymakamlıkları (1846), Sivas Valiliği (1805), Karaman, Halep, Adana, Maraş Valilikleri ve Rakka Eyaleti'nin yönetimini (1820) üstlenmişti. Tanzimat döneminde de Hacı Osman Nuri Bey, Ahmet Edip Bey gibi aile üyeleri bölgede kaymakamlık gibi görevlere getirilmişlerdi.⁷

3. Millî Mücadele'de Yozgat Halkı

Millî Mücadele başladığında, İstanbul'daki bazı çevreler ile Hürriyet ve İtilafçılar, Millî Mücadele'yi Anadolu'nun elden çıkmasına sebep olabilecek "İttihatçı" bir hareket olarak değerlendirmişti. Yanı sıra halkın inançlarına hitap edilerek, Millî Mücadele'ye karşı fetvalar da yayınlanmıştı. Bu fetvalara karşı Millî Mücadele'yi destekleyen fetvalar da kaleme alınmıştı.⁸ Süreç içinde, Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetine fiilen, yazı ve sözle muhalefet eden ya da fesat çıkaran kimseler için Hıyanet-i Vataniye Kanunu (29 Nisan 1920)⁹ ile askerlik hizmetinden kaçan ve bunlara sebebiyet verenler için Firariler Kanunu (11 Eylül 1921) çıkarılmıştı. Bunların yargılanması için de İstiklal Mahkemeleri kurulmuştu.¹⁰

Yozgat'ta da Millî Mücadele'ye destek vermek amacıyla Tayyare ve Himaye-i Etfal Cemiyetlerinin şubeleri açılmıştı. Halk yiyecek, giyecek, memurlar ise para yardımı yapmışlardı.¹¹ Yozgat Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş; başkanı Müftü Mehmet

⁴ Uzunçarşılı, "Çapan Oğulları", s. 216-217; Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, s. 25-34; Acun, *Tüm Yönleriyle Çapanoğulları ve Eserleri*, s. 46.

⁵ Uzunçarşılı, "Çapan Oğulları", s. 225-247. Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, s. 47-66. Süleyman Bey hakkında bkz. Serkan Polat, *Yenilikçi Bir Ayan: Çapanoğlu Süleyman Bey*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017. Sakin'e göre Süleyman Bey'in 1813'te ölümünden sonra sancağın idaresi merkezden tayin edilen memurlarca yürütüldü ve Sivas Vilayeti'ne bağlandı. Sancakta 1813-1853 yıllarında birkaç yılda bir yönetici değiştirildi. Orhan Sakin, *Tarihten Günümüze Bozok Sancağı ve Yozgat*, İstanbul: Doğu Yay., 2012, s. 57.

⁶ Uzunçarşılı, "Çapan Oğulları", s. 253; Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, s. 66-68.

⁷ Uzunçarşılı, "Çapan Oğulları", s. 253-258; Mert, *XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, s. 68-72; Acun, *Tüm Yönleriyle Çapanoğulları ve Eserleri*, s. 49.

⁸ Fahri Sakal, "Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19/55 (2003), s. 86-87.

⁹ Ergun Aybars, "Hıyanet-i Vataniye (Vatana İhanet) Kanunu, (29 Nisan 1920)", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hıyanet-i-vataniye-vatana-ihanet-kanunu-29-nisan-1920/> (Erişim: 12.11.2022.)

¹⁰ 21 Şubat 1337'de neşir ve ilan olunmuştur. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100021.pdf (Erişim: 12.11.2022); Ulvi Ufuk Tosun, *Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu*, Ankara: ATAM, 2021, s. 200-214; Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, 2.Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2018, s. 87-94.

¹¹ Necati Fahri Taş, *Millî Mücadele Döneminde Yozgat*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1987, s. 13-19, 67-68.

Hulusi,¹² üyeler Belediye Başkanı Ahmet, Başkâtip İhsan, Hafız Şahap, Kâzımzâde Şükrü, Süleyman Sırrı ve Divanlizâde Ahmet'ten oluşmuştu. Feyyaz Ali Bey (Mehmet Feyyaz Üst), Ahmet Bey (Ahmet Baydar),¹³ Süleyman Sırrı Bey (İçöz),¹⁴ Rıza Bey (Ersoy), Mehmet Hulusi Efendi (Akyol)¹⁵ yeni meclise mebus olarak gitmişlerdi. Meclis-i Mebusan'dan Yozgat'ı temsilen gelecek iki vekil ise İsmail Fazıl (Ceibesoy) ve Yusuf Bahri (Tathoğlu) Beylerdi.¹⁶

7 Eylül 1920'de Yozgat çevresinden halk belediye önünde toplanarak Millî Mücadele'yi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni destekleyen bir dilekçe göndermişti. Maraş hadiseleri üzerine Akdağmadeni ve Boğazlıyan'dan protesto telgrafları çekilmişti.¹⁷ Meclis-i Mebusan'ın işgalinin ardından bütün mektep talebeleri ile Belediye binasının önünde bir protesto mitingi düzenlenmiş, Heyet-i Temsiliye'ye de bir telgraf gönderilmişti.¹⁸ Temmuz 1921'den itibaren livanın resmi gazetesi olan *Yeni Yozgat*'ta, Yozgat halkının millî hareketi desteklediği, istihbarat, silah ve malzeme yardımı yaptığı aktarılmaktadır.¹⁹ Gazete, halkı aydınlatmaya ve millî hareketi ve TBMM'yi desteklemeye yönelik bir yayın politikası izlemişti.²⁰ 1922 yılında Yozgat'ta dört miting yapılmış; Batı ve Doğu cephelerine asker gönderilmiş ve şehitler verilmişti.²¹

4. “Halifecilik”, “Kongreci Karşıtlığı” ve/veya Çapanoğullarının “İktidar” Mücadelesi

Yozgat'ta Millî Mücadele'ye karşı ilk tepki Yozgat Mutasarrıfı Necip Bey'den²² gelmiş, Heyet-i Temsiliye'nin yönergelerine karşı çıkmış, “Allah'ın ve Padişahın yasalarına bağlı kalacağını” söyleyerek hareket etmişti. Bu sebeple vazifesinden alınarak yerine Muhasebeci Arif Hikmet Bey getirilmişti. Necip Bey'in bu tavrı Hürriyet ve İtilaf Partisi

¹² Ali Şakir Ergin, “Mehmet Hulusi (Akyol) (1888-1964)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yay., 1989, s. 303-304.

¹³ https://www5.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf s. 62. (Erişim 22.03.2023.)

¹⁴ Bkz. Gülin Öztürk, “Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey (İçöz)”, *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 7/19 (2018), s. 65-79.

¹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, “Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 7/10 (1970-1973), EK II, s. 121.

¹⁶ Demokaaan Demirel, “Millî Mücadele'de İç İsyandar: Yozgat Örneği”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/3 (2016), s. 353-354. Yusuf Bahri Bey hakkında bkz. Hatice Güzel Mumyakmaz, “Yusuf Bahri Tatlıoğlu (1878-1957): Sivas Kongresi Yozgat Azası, Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ve Büyük Millet Meclisi Yozgat Mebusu, Samsun İstiklal Mahkemesi Üyesi”, *Akademik Hassasiyetler*, 5/10 (2018), s. 381-410. https://www5.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf s. 62-63. (Erişim: 22.03.2023.)

¹⁷ Mehmet Şahingöz, “Millî Mücadele'de Yozgat ve Havalisinde Çeşitli Olaylar Karşısında Yapılan Tezahürat, Protesto ve Mitingler”, *Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, s. 184-185; Taş, *Millî Mücadele Döneminde Yozgat*, s. 57-58.

¹⁸ Şahingöz, “Millî Mücadele'de Yozgat ve Havalisinde...”, s.193.

¹⁹ Zeliha Buket Dikmen, *Yeni Yozgat Gazetesi (1925-1928) Transkripsiyon ve Tahlilli Fihristi*, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 13-15.

²⁰ Abdullah Gamsız, *Millî Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s. 50.

²¹ Gürbüz Aslan, *Millî Mücadele Yıllarında Yozgat*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007, s. 56-62.

²² Mutasarrıf Necip Bey ile ilgili belgeler için bkz. *BOA.İ.DUİT./43.17./08.11.1337; BOA.DH.KMS./57.14./19.02.1338*

Başkanı Çapanoğlu ailesinden Celal ve Edip Beyler tarafından da desteklenmişti.²³ Edip, Celal ve Halit Beyler, Çapanoğlu Süleyman Bey'in üçüncü göbekten torunları Hacı Osman Bey'in oğullarıydı. Edip Bey kaymakamlık, Celal Bey kaymakamlık ve mutasarrıflık yapmışlardı. Halit Bey ise çiftçiydi.²⁴

Edip Bey İttihatçılara muhalifti ve İttihatçılığı şiddetle tenkit etmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın İttihatçılar için çalıştığını, yaptıklarının memleketi ikinci bir felakete götüreceğini düşünüyor, Sivas ve havalisinde yaptıklarını uygun bulmuyordu.²⁵ Ona göre Ankara Hükümeti'nin gayesi padişahı devirmek ve yerine geçmekti. Ayrıca Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na Yozgat'tan giden kimselerden, akrabaları Bahri Bey hariç, memnun değildi.²⁶

Ankara'da açılacak yeni meclis için yapılacak seçimlere dair belediyede gerçekleştirilen toplantıda, Celal ve Edip Beyler seçimin Kanun-ı Esasi'ye göre padişah tarafından yapılması gerektiğini savundular.²⁷ Padişahın desteklemediği bir seçimle mebus seçmek ve meclis açmak, "huruc alessultan" (padişaha karşı bir ayaklanma) şeklinde değerlendirilmişti. Yozgat Müftüsü Mehmet Hulusi'nin, "Padişahımız İngilizlerin elinde tutsaktır. Ferit Paşa'nın yaptıklarından haberi yoktur." şeklindeki konuşması üzerine Celal Bey, müftüyü susturarak toplantıyı terk etmiş ve otuz kadar imza ile Ankara'da toplanacak meclisin yasalara ve padişahın iradesine uygun olmadığını bildirmişti. Ertesinde, 14 Mayıs 1920'de Çapanoğlu Edip Bey'in evinde toplantı yapılmış, gizli faaliyette bulunmaya başlamışlardı.²⁸

Bu hadiseden sonra Celal Bey ve Müftü arasında söz getirip götürmeye başlayanlar olmuştu. Müftü, Ramazan'daki bir vaazında Celal ve Edip Beyleri kızdırmıştı. Celal Bey, camiden çıkarken müftüye "Dedelerinin yaptırdığı camide kendilerine hakaret edemeyeceğini, hıyanetle suçlayamayacağını" söylemişti. Müftü, ailenin Kuvâ-yı Milliye aleyhinde olduğunu Ankara'ya haber vermiş, evleri polis tarafından takibe alınmıştı. İlk takip Celal Bey'in Ankara Valisi ile konuşması ve güvence vermesi ile kalkmıştı.²⁹

İsyan ilk olarak Yıldızeli'nde patlak verdi. Bu ilk ayaklanma eski nahiye müdürlerinden Erzurumlu Hüseyin Nazım (Postacı Nazım) tarafından yürütülmüştü. Kara Mustafa, Katil Salih, Düzce ve Bolu Çerkeslerinden bazı kimseleri de yanına alarak, İstanbul'un fetvalarını dağıtmış, kuvvetlerine "Halife Ordusu" adını vererek, Nisan 1920'de Yozgat

²³ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, C. 6, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1974, s. 140-141; Gürbüz Arslan, *Millî Mücadele Yıllarında Yozgat*, s.74.

²⁴ Arslan, *Millî Mücadele Yıllarında Yozgat*, s. 75-76; Gamsız, *Millî Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, s. 23; Taş, *Millî Mücadele Döneminde Yozgat*, s. 39.

²⁵ Ali Şakir Ergin, *Çapanoğulları Hadisesi ve Abdülkadir Beyin Hatıraları*, 2.Baskı, Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi, 2008, s. 59-61.

²⁶ Arslan, *Millî Mücadele Yıllarında Yozgat*, s. 77.

²⁷ Aveni Doğan, *Kurtuluş Kuruluş ve Sonrası*, İstanbul: Dünya Yayınları, 1964, s. 56.

²⁸ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, s. 141-142; *Millî Mücadele'de İç İsyanlar ve Cemil Cahit Toydemir'in Anıları*, Haz. Abdullah Kehale, İstanbul: Demet Yay., 1997, s. 68.

²⁹ *Çapanoğulları Hadisesi*, s. 64-65; Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", s. 97; Ahmet Oğuz, "Çapanoğlu İsyanı Hakkında Bir Değerlendirme", *Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11/4 (2021), s. 1884.

Beyleri ile temasa geçmişti. Bu olayların Yıldızeli'nde ilerlemesinde Yıldızeli Kaymakamının hatası vardı, görevden alınmış olsa da isyancılar silahlanmıştı. Sivas'tan Kolordu Süvari Bölüğü Yıldızeli'ne gönderilmişti. Halk askere yakınlık göstermiş, fakat isyancılar halkı etkilemek için propaganda yapıyorlardı. 25 Mayıs 1920'de Jandarma Binbaşı Kemal Bey komutasında bir piyade taburu, bir batarya ile Yıldızeli'ne gelmişti.³⁰ Postacı Nazım'ın bu hareketi, Yozgat ve Boğazlıyan'ın köylerinde halifeye sadık olduğunu söyleyenler ile Sivas Kongresi'ni benimseyen "kongreciler" arasında bir bölünmeye sebep olmuştu.³¹

Sulusaray'daki isyancılar için ise Amasya'dan 5. Kafkas Tümeni'ne bağlı 10. Alay'ın 2. Taburu, 17 Mayıs 1920'de Zile'ye, Tokat'ta bulunan 3. Taburu da 21/22 Mayıs'ta Yıldızeli'ne gönderilmişti. Tabur, pusuya düşürülmüş, üç makineli tüfek, bir miktar cephaneye, birkaç esir ve gereç ile Artova'ya sığınmışlardı. 26 Mayıs 1920'de 300 kadar isyancının yeniden taarruzuna uğramışlar, Tokat'a çekilmişlerdi. 27 Mayıs 1920'de ise isyancılar, Çamlıbel'de emniyet postasına baskın yaparak hepsini tutuklamışlardı. 13 Mayıs'ta Yıldızeli Kaymakamı, Postacı Nazım'ın tehdidinden dolayı Kuvâ-yı Milliye'den destek istemişti. 14 Mayıs'ta Yıldızeli Kaymakamı'nın yerine göreve getirilen Jandarma Komutanı İhsan, isyancıların notasını bildirmiş, Mustafa Kemal ise 3. Kolordu Komutanı Albay Hüseyin Selahaddin'den Yıldızeli ve Kamanköyü olaylarının bertaraf edilmesini istemişti. 27 Mayıs'ta Sivas'tan Yıldızeli'ne iki topluluk şeklinde müfreze gönderilmesi kararı verilmişti.³²

15. Tümen komutanı Cemil Cahit Bey, Zile'deki isyanı bastırmak üzere Genelkurmay tarafından görevlendirilmişti. 28 Mayıs'ta Zile havalisine gelmişti. Kuvvetlerden bazıları halkı aydınlatmak üzere çalışıyordu. Bunun için Amasya Müftüsünü de yanında getirmişti.³³ Kunduz Boğazı denilen yerde pusuya düşürülmeye çalışılmışlardı. İsyancılar Sulusaray'dan Kızılca'ya giden piyade taburunu dağıtmışlar, Cemil Cahit Bey'i de pusuya düşürmek istemişlerdi. Zile'deki tabur, cephanesi ve yiyeceği tükenmiş bir şekilde Zile kalesine çekilmek zorunda kalmıştı. Zile halkı, genel olarak asilere katılmıştı. Zile Müftüsü Zile'ye kaymakam olarak atanmış, Hüseyin Çavuş adındaki bir jandarma da Zile Jandarma Komutanı olmuştu. Zile yöresindeki tüm telgraf hatları kesilmişti.³⁴ Postacı Nazım, artık Amasya'ya çekilmeleri için bir not yollamıştı. Postacı Nazım, gönderdiği ikinci notta kendisini "Halife Ordusu Kumandanı" olarak ifade ediyordu. Üçüncü defa gönderilen notta ise on üç kişinin imzası ile Müslüman kanı dökülmemesi, padişah katına her iki taraftan oluşan bir kurul belirlenerek gönderilmesi, askerın Amasya'ya çekilmesi vardı.

³⁰ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.140; Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2002, s. 306; Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", s. 95-96.

³¹ Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", *EK 1*, s. 115.

³² *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s. 143-145; Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, İstanbul: Tan Matbaası, 1961, s.154-155.

³³ *Millî Mücadele'de İç İsyanlar ve Cemil Cahit'in (Toydemir) Anıları*, İstanbul: Demet Yay., 1997, s. 84-86.

³⁴ *Cemil Cahit'in Anıları*, s. 89-93.

12 Haziran'da Cemil Cahit Bey, Zile'ye girmişti ancak olaylar 16 Haziran'da bitmişti. Postacı Nazım, Çapanoğlu Halit, İhsan ve Kara Mustafa ve yandaşları kaçabilmişlerdi. Çapanoğullarından Celal ve Edip'in emriyle Zile'ye yürüyen müfrezeler, kaçanlarla birleşip Alaca'da (Hüseyinâbad) çok sıkıntılı olaylar gerçekleştirmişlerdi. Postacı Nazım, Aynacıoğulları ve Çapanoğulları planlayarak Zile'ye yürümüşü. Zile'ye hâkim olduktan sonra, Çorum ve Yozgat zor kullanılarak ele geçirilecek ve Kırşehir üzerinden Ankara'ya gideceklerdi.³⁵

Zile ve civarında tertiplenen isyan ve fesada fiilen dâhil olarak, halkı silahlandırma ve diğerleri aleyhine fenalığa sevk ve müfrezeye taarruz eden yirmi iki kişi, Zile'de idam edilmişti. İsyana karışanların bir kısmı, ıslah olana kadar Tokat Mutasarrıflığınca uygun görülen kaza merkezlerinde ikamete mecbur bırakılmıştı. Tahrikle isyana katılanlar "adalet-i hükümete" ilticaları halinde haklarında af ve şefkatle davranılacak, mal, eşya ve silahları teslim edilecekti.³⁶

Kılıç Ali Bey, Maraş Antep Bölgesi Genel Kuvâ-yı Milliye Komutanlığı Vekâletini Nizamiye Tabur Komutanı Binbaşı Reşit Bey'e verdikten sonra, Mustafa Kemal Paşa'dan Yenihan'da başlayarak Yozgat'a sıçrayan isyanın durdurulması emrini almıştı.³⁷ Kılıç Ali Bey de 80 kadar adamı ile 1 Haziran 1920'de Antep'ten Yozgat'a gelmişti. Yozgat'taki araştırmalarından Postacı Nazım'ın gücünün kendisinden üstün olduğunu öğrenmiş, Çapanoğullarına muhalif kimseler de Kılıç Ali Bey'i aile aleyhine bilgilendirmişti. Eksiklikleri tamamlayarak 3 Haziran 1920'de Yozgat'tan çıkmıştı. Boğazlıyan'daki 100 kişiyi ve 11 Haziran'da Kayseri'den gelen 5 subay, 251 eri kuvvetlerine dâhil etti. Karamağra havalisinde ilerledi. Divanlı civarında çarpıştılar. Horuk, Kargalık, Karaelli köyleri isyancılara katıldı.³⁸

Çapanoğulları, Ankara'nın durumunu öğrenmek için Komiser Ziya Bey'i Ankara'ya göndermiş, "Kayda değer bir kuvvet olmadığı"ni öğrenmişlerdi. Mustafa Kemal Paşa ise Çapanoğullarına, Yozgat Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Heyet-i Nasiha yollamıştı. Celal Bey, "Ne maksada hizmet ettiğini bilmediğim Mustafa Kemal'e mi yardım edeceğim! İşinize gidin." cevabını vermişti.³⁹

7 Haziran 1920'de Albay İsmet ve 3. Ordu Komutanı Albay Selahaddin Çapanoğullarının tutuklanması emrini vermişti. 9 Haziran'da Yozgat'ta sıkıyönetim ilan edilmiş, Tümen Komutanı yetkisi ile başına Kılıç Ali Bey atanmıştı. Kılıç Ali Bey Çapanoğullarının evlerinin etrafını çevirtmişti. Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın yerine Yahya Galip Bey atanmıştı. Yahya Galip Bey'in Tokat'taki sürgün döneminde Celal Bey ile dostluğu olmuş, Çapanoğullarının Ankara'ya zorla gönderilmesini önlemişti. Halit ve Ziya Beyler ise aynı zaman diliminde isyancılara katılmışlardı. Yozgat Jandarma Komutanı Yüzbaşı Şevket,

³⁵ Cemil Cahit'in Anıları, s. 94-104.

³⁶ Kolordu Komutanı Refet Beyefendi'den alınan 3 Temmuz 1336 tarihli telgrafın sureti Sivas Valisi Mehmet Reşit tarafından Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesine gönderilmişti. *TİTE*, K20, G81, B81001.

³⁷ Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Hatıraları, Der. Hulusi Turgut, İstanbul: İş Bankası Yay., 2005, s. 115.

³⁸ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s. 146.; Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", s. 98.

³⁹ Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", s. 99, EK. II. s. 122.

70 jandarma ile onları tutuklamaya çıkmış, 12 Haziran'da geri dönmüştü. 8 Haziran'da ise Celal, Edip, Salih Beyler enişmeleri Mahmut ve oğulları Meki, Osman, Şekip ve Muhlis Beyler Yozgat'tan kaçmışlardı.⁴⁰ Halit Bey, damadı Mustafa Bey ile Zile isyanına katılmıştı. Ankara'nın haber alması üzerine adı geçen kişilerin tutuklanarak Ankara'ya gönderilmeleri Yozgat Mutasarrıflığına bildirilmişti. Mutasarrıfın olayı kendilerine haber vermesi üzerine Yozgat'ı terk etmişler, Çayırözü ve Zile havalisine geçmişlerdi.⁴¹

Yozgat'a giderken Edip Bey, Yozgat'taki insanların çoğunun akraba, komşu ve memleketlileri olduğunu, kendilerine bir zarar gelmesini istemediklerini belirten bir konuşma yapmıştı. Çalatl Köyü'nden Edip Beye bir yeşil sancak çıkarılmıştı. 14 Haziran'da Yozgat, Çapanoğulları tarafından ele geçirildi. Çeteler ve bir kısım atlılar evlere yerleşmişti. Hükümet Konağı işgal edilmiş, hapishane boşaltılmış, silah ve mermi depoları yağma edilmişti. Hükümet dairesinin alt katında bir oda silah ve cephaneye bulunuyordu. Kaymakam Kara Hakkı Bey, bunları korumak için vazifelendirilmişti. Ziraat Bankası'ndan yazıyla, 5000 lira alınmış, 45.000 lirayı bir makbuzla bırakmışlar, paranın az miktarı çetelere verilmiş, 1000 lira kadarı da Edip ve Mahmut Beylerde kalmıştı.⁴²

Celal Bey tarafından Kılıç Ali Bey'e bir mektup gönderilmişti. Mektupta, "M. Kemal Paşa ve arkadaşlarını yakalamak istedikleri, Kırşehir üzerinden Ankara'ya yürüyecekleri..." yazılıydı. Yozgat ele geçirildiğinde Mutasarrıf Arif Bey, Kırşehir'de olduğundan isyancılardan kurtulmuştu. İsyancılar, Çiçekdağı, Sarayköy gibi yerlerde yağma ve çapulculuk yapmıştı. 15/16 Haziran 1920'da Artova, Çamlıbel, Yıldızeli karakolları basıldı. Kılıç Ali Bey, bunun üzerine Boğazlıyan'a çekildi. Buradan Ankara'ya kuvvetlerinin yetersiz olduğunu ve takviye kuvvet istediğini yazıyordu. 20/21 Haziran'da Boğazlıyan'da tehlike olduğunu Genel Kurmay'a bildirdi. İsyancılar, ertesi sabah atlılarla müfrezeye saldırdılar. Albay İsmet, 16 Haziran'da Albay Refet'e yazdığı telgrafta, 18 Haziran'da Çerkes Ethem, 19 Haziran'da Çolak İbrahim kuvvetlerinin Ankara'da toplanacağını haber veriyordu.⁴³

Ethem'in kuvvetleri Mayıs 1920'nin ortalarından itibaren Düzce'den, Adapazarı ve Bilecik üzerinden Eskişehir'e gelmişti. Kuvvetlerini şimendifer yolu ile Yozgat'a nakletmeyi planlamaktaydı. Büyük Millet Meclisi ve Erkân-ı Harbiye Riyaseti Yozgat'taki olaylardan rahatsızdı. Ethem, Ankara'nın "bir muhit isyanını, hatta bir eşkiya çetesini tenkil ve tedipten aciz" olduğunu düşünmekteydi.⁴⁴

Ankara'ya ulaştığında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'nin ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin dairesi olarak kullanılan Ziraat Mektebi binasında Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştü. Albay İsmet, Yozgat'a isyanı bastırmak üzere gitmesine dair fikrini sormuştu. Yunan

⁴⁰ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.148; Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", EK II, s. 123.

⁴¹ *Çapanoğulları Hadisesi*, s.66-67.

⁴² *Çapanoğulları Hadisesi*, s.72-76; s.107; Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", EK, s. 110, 124-125.

⁴³ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s. 147-150.

⁴⁴ *Çerkes Ethem'in Anıları*, s. 51-52.

ordusu en tehlikelisiydi. Bununla birlikte iç meseleler de önemliydi ve Yozgat'taki isyan böyle bir dönemde ancak maneviyatı yerinde bir kuvvet için ehemmiyetsizdi. Ethem Bey, Yozgat'taki isyanın durumunu tam tespit ederek karar vermek istiyordu.⁴⁵ Yunan cephesinin ihmal edilmemesi için bu görevi paşalardan birinin üstlenmesini talep etmişti. Mustafa Kemal Paşa, Ethem Bey'in Yozgat'taki isyanı bastıracağından emin olduğunu, İzmir cephesinin nezaret ve teftişi vazifesini Fevzi Paşa'nın yürütmesinin uygun olacağını ifade etmişti.⁴⁶

5. Çerkes Ethem Kuvvetlerinin Yozgat'a Gelişi

Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Bey'i, Çerkes Ethem, Kardeşi Tefvik ve adamları Hafız Bey'i ikna etmek üzere görevlendirmişti. Ethem; "Yozgat'a gidemeyiz, Uşak'ta işlerimiz var." demişti. İbrahim Bey ise; "Çapanoğullarının isyan bayrağı altında asilerin birleşmesi ile Ankara iki düşman arasında kalacaktır... Ben de sizinle çalışacağım." demişti.⁴⁷ Diğer taraftan İbrahim Bey'in ifadesine göre Mustafa Kemal Paşa yola çıkmadan önce kendisi ile görüşmüş, Çerkes Ethem'in daha sonra "memleketin başına sıkıntı çıkaracak bir kimse olduğunu, belki onunla çarpışmaları gerekeceğini ve buna göre kuvvetlenmesini" tembihlemişti. Ardından Çerkes Ethem, 800 atlı ile Yozgat'a hareket etmişti. İbrahim Bey ise, Yozgat'a giderken yanına iki top ve iki mitralyöz, 418 nefer almıştı. Neferin yalnızca 32'si atlıydı.⁴⁸ Kuvâ-yı Seyyare askerlerinin sevki, beş gün sürmüştü. Askerlerin Yozgat'a taşınması için doksan adet yaylı araba hazırlandı.⁴⁹

Kuvâ-yı Milliye milisleri Mecitözü'nü savunurken, Refet Bey Çankırı'ya yönelmişti. Ethem'in kuvvetleri ise 20 Haziran 1920'de Ankara'dan hareket ederek 23 Haziran'da Yozgat önlerine geldi. Öğleye kadar müfreze Yozgat'ı ele geçirdi. On iki isyancı, mahkeme kararı ile asıldı. Bunlar arasında, hâkim, savcı, mutasarrıf gibi kimseler de vardı. Celal ve Edip Beyler kaçmıştı. 24 Haziran'da Alaca üzerine yürüdüler.⁵⁰ Jandarma Komutanı Binbaşı Nedim Bey, askerlerin ihtiyaçlarını karşılama imkânı olmadığını, halkın açlık ve yılgınlık içinde bulunduğunu yazıyor, asker için ekmek ve saman istiyordu. Çorum Mutasarrıfının yardımı, Refet ve Ethem Beylerin elindeki kolordularla 29-30 Haziran çarpışmalarının sonucunda isyancılar 1 Temmuz'da dağıtılabildi.⁵¹

⁴⁵ *Çerkes Ethem'in Anıları*, s. 53-54.

⁴⁶ *Çerkes Ethem'in Anıları*, s. 56-57.

⁴⁷ İbrahim Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hâtıratım*, Yay. Haz. Orhan Hülagü, İstanbul: Emre Yay., 1996, s. 66-67; *Cemil Cahit'in Anıları*, s.108-115.

⁴⁸ Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare...*, s. 66-67.

⁴⁹ Mehmet Ali Özkan, *Millî Mücadele'de Çıkan İç İsyancılar ve Bu İsyanlarda Çerkez Ethem'in Rolü (1919-1922)*, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 41.

⁵⁰ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s.153-154. Süleyman Sırrı Bey'in mecliste Yozgat'ın Ethem tarafından ele geçirilmesinin ardından geçici hükümet kurulduğu, on iki kişinin idam edildiği ve Ziraat Bankası'ndan elli bin lira alındığına dair anlatısı için bkz. Nurgün Koç, "Millî Mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 5-7 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı*, C. 2, s. 230.

⁵¹ *Cemil Cahit'in Anıları*, s. 89-93.

Ethem, Alaca'da 700 isyancı tarafından sıkıştırılmış, bu çekişmeden Parti Pehlivan⁵² sayesinde kurtulmuştu. Ethem'in tahkikatı, isyanın büyüme sebebini Yahya Galip Bey'in müsamahası olarak göstermekteydi. Bu sebepten Ethem, Yahya Galip'in Yozgat'a gönderilmesini, burada kurduğu Divan-ı Harp'te yargılanarak idam edilmesini Ankara'dan istiyordu. İsyancılar, Akdağmadeni'ne ulaşmıştı. Kılıç Ali Bey yanındaki 480 kişi ile Kayseri'ye çekilmek zorunda kalmıştı.⁵³

Ethem, 27 Haziran 1920'de Arapseyfi'yi bastırmıştı. Ethem'in topları, makineli tüfekleri sürekli çalışıyordu. İsyancılarda birkaç mitralyöz ve top vardı. Ethem'in kuvvetleri, Altıntaş köyünden gelen isyancılarla çarpışmaya başlamışlardı. Asiler durmaksızın kaçmak zorunda kalmışlar, giderken bir top, dört makineli tüfek terk etmişlerdi. Bu çarpışma isyancılara vurulan ikinci büyük darbe olarak değerlendirilmektedir. Buradaki başarısızlıktan sonra Deveci köyüne yerleşmişler, Halit Bey Adana'dan söz etmeye başlamıştı. Kardeşlerini Adana'ya geçirdikten sonra Dersim'e geçecek, orada Kürtlerle birleşecek ve oradan sağlanan atlarla Yozgat'a gelinerek mücadeleye devam edilecekti.⁵⁴

Edip Bey ise Zile havalisinde Aynacıoğullarından Hasan ve Mehmet ile beraber İstanbul'a padişah ile görüşmeye gitmeyi, silah, top, bunları kullanmak üzere subay getirmeyi planlıyordu fakat Samsun'daki Rum tehlikesi yolculuğun devamına izin vermemişti. Sungurlu civarında zabitler tarafından sıkıştırılmış ve kaçmışlardı.⁵⁵

Yahya Galip'in Yozgat'ta Divan-ı Harp'te yargılanması meselesi, Çerkes Ethem ile Ankara'nın arasını açmıştı. Ethem'in ısrarına rağmen Yahya Galip gönderilmedi. Ethem, İbrahim Bey'e Ankara'nın kendisine haksızlık ettiğini söylüyordu. İbrahim Bey, Ethem'in Uşak'a gitmesini, Yunan cephesinde savaşmasının daha mühim olduğunu ve Divan-ı Harp işlerini kendisinin tamamlayacağını söyleyerek ikna etti. Önce Ethem'i, sonra da Köhne'de bulunan Parti Pehlivan'ı Ankara'ya yollamıştı.⁵⁶ Aydemir'e göre; Ethem'in Divan-ı Harp üzerinden Mustafa Kemal Paşa'ya yakıştırdığı kusur, Yahya Galip'in de isteğine rağmen Yozgat Mutasarrıfını görevden almamasıydı. Bu mutasarrıf da ihmal sebebiyle suçlu oldu.⁵⁷

⁵² Parti Pehlivan hakkında bkz. Bünyamin As, *Bir Kuva-yı Milliyeci Parti Pehlivan*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2020.

⁵³ Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare...*, s. 68; Zübeyir Uzun, *Millî Mücadele'de Çerkes Ethem ve Kuvvâ-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920)*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2008, s. 69-70.

⁵⁴ *Çapanoğulları Hadisesi*, s. 83-91; *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar*, s. 154. Ethem Bey'in Arapseyfi'deki başarısı, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından tebrik edilmiş, Çorum'da Refet Bey'e, Zile'de Cemil Cahit Bey'e isyancıları takip görevi verildiği bildirilmişti. Fakat Ethem Bey, Cemil Cahit Bey'i müstesna tutarak Refet Bey'in Çorum'da gizlendiğini, Akdağmadeni'nde Kılıç Ali'nin silah atmadan dağıldığını söylemiştir. Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, C. 2, 36. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017, s. 410.

⁵⁵ *Çapanoğulları Hadisesi*, s. 100-125.

⁵⁶ Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare...*, s. 69. Yahya Galip Bey, bu olaydan sonra TBMM'de 1, 2 ve 3. dönem Kırşehir mebusluğunu yürüttü. 4, 5 ve 6. dönemlerde Ankara mebusu seçildi. 1942'de Ankara'da vefat etti. Kâmil Erdaha, *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1975, s. 246-263; Yaşar Özçetin, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Üçüncü Dönem Kırşehir Mebusları (3)*, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15/1 (Mart 2007), s. 388-389.

⁵⁷ Aydemir, *Tek Adam*, s. 311.

İbrahim Bey, 9-13 Temmuz arasında Akdağmadeni'nde çetelerle uğraşmış, asayişli sağlamaya çalışmıştı. Bu tarihten önce Refet Paşa da Akdağmadeni'nde bulunmuştu. İbrahim Bey'i bazı tutuklamaları yüzünden ve adamlarını da talan ve çapulculuk ile suçlamıştı. İsmet Paşa bu hareketlere adamları tarafından hemen son verilmesi emrini yollanmıştı ki, bu durum karşısında istifasını bildirmişti.⁵⁸ 19 Temmuz'da Ankara'ya varmıştı. İstifa gerekçesini Mustafa Kemal Paşa'ya da anlatmış, fakat Mustafa Kemal Paşa'nın, "İstifa zamanı değil, memleket hizmet bekliyor." sözü ile Mudurnu'ya gitmişti.⁵⁹

Yozgat'ın ele geçirilmesinden sonra Celal ve Edip Beyler kaçarken Arapseyfi'de Ethem'in kuvvetleri ile yeniden karşılaşmışlar ve çatışmada 300 kişi ölmüştü.⁶⁰ Çerkes Ethem ve adamları Yozgat'tan ayrılmadan önce, Yozgat halkının evlerine girmiş, yağma ve gasp etmişti. Çapanoğlu ailesinin evleri yakılmış, mal ve mülkleri yağma edilmişti. Çapanoğullarının Ziraat Bankası'nda bıraktıkları 45.000 lirayı alıp muhasebeciyi tehdit ederek parasının hepsini aldıklarına dair zorla kâğıt imzalatmıştı. Yolda da Türk köylerini yağmalamışlar, talan eşyasını Ankara pazarlarında satmışlardı. Bu durum şikâyet konusu olmuş, gasp edilen malların isyancılara ait olduğu savunması yapılmıştı. Mustafa Kemal Paşa ise tedbir olarak Afyon'a gitmişti.⁶¹

6. İsyancıların Akıbeti ve Devam Eden Olaylar

Arapseyfi'den kaçan Çapanoğulları, Çerkes Şahin Bey ile Aziziye'ye gelmişlerdi. Ankara Hükümeti'nin Çerkes beylerinden ailenin iade talebi kabul edilmemişti. 1921'de af çıkana kadar burada yaşamışlar, daha sonra Celal ve Edip Beyler, İstanbul'da oturmaya mecbur edilmişlerdi. Salih Bey, aktif olmadığı için serbest bırakılmış, Halit ise Aziziye'den kaçmış, yakalanmış ve Amasya İstiklal Mahkemesi'nce idam edilmişti. Yusuf Ziya Bey, Suriye'ye geçmişti. Tahkikat sonucunda arazi ve emlaklerine haciz konulmuştu.⁶²

22 Temmuz 1920 tarihli karara göre; "Yozgat isyanına katılıp firarda bulunan isyancıların eş ve kız çocuklarından Divan-ı Harp tarafından yapılan tahkikatta tutuklu olanların uzaklaştırılmalarından vazgeçilecekti."⁶³ "Çapanoğullarından ve Yozgat hadisesine katılanlardan aman dileyenlerin talepleri ise 22 Temmuz 1920 itibariyle on

⁵⁸ Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare...*, s. 70-72; Özkan, *Millî Mücadele'de Çıkan İç İsyanlar ve...*, s. 43.

⁵⁹ Çolak, *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare...*, s. 72.

⁶⁰ Yunus Kocal, "Millî Mücadelede İç Ayaklanmalar", <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/ayak.htm> (Erişim: 13.11.2022)

⁶¹ Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", EK, s. 109-110, 124-125; Falih Rıfkı Atay, *Çankaya Mustafa Kemal'in Çankaya'sı*, İstanbul: Bateş Yay., 1998, s. 250., Koç, "Millî Mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkes Ethem...", s. 234; Ahmet Oğuz, "Yozgat Çapanoğlu İsyanı Hakkında Bir Değerlendirme", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli SBE Dergisi*, 11/4 (2021), s. 1886-1887.

⁶² Ocak, "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı", EK II, s. 111, 125-126; Özkan, *Millî Mücadele'de Çıkan İç İsyanlar ve...*, s. 43; Muhammed Emre Şişman, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Döneminde İsyanlar (1920-1921)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2020, s. 76.

⁶³ *BCA.030.18.1.1./1.5.4./22.7.1920 Ek: 90-1*

beş gün içinde kabul edilecekti.”⁶⁴ “İsyancılardan aman dileyen ve zarurette olanların mahallî halk tarafından işlerinin karşılandığı ve çiftçi oldukları için harman mevsiminin sona ermesinden önce memleketlerine gidişlerine dair talepleri, Yozgat Mutasarrıflığı ile Aziziye Kaymakamlığının bilgilendirmesi doğrultusunda mümkün olmadığı karara bağlanmıştı.”⁶⁵ “Kuva-yı Tedibiye tarafından Yozgat’tan alınan iki bin beş yüz koyun ve beş yüz sığırın karşılığı olan 25.000 liranın peyderpey Müdafaa-i Milliye Vekâleti’ne verilmesi, 2 Eylül 1920’de Heyet-i Vekile tarafından kararlaştırılmıştı.”⁶⁶

Çapanoğullarının bertaraf edilmesinden sonra 7 Eylül 1920’de Küçük Ağa, Deli Hacı, Aynacıoğulları, Zile yakınlarında Kara Nazım, Çopur Yusuf adamlarıyla Erbaa çevresinde yeniden harekete geçmişlerdi. İkinci Kuvâ-yı Seyyare, Eskişehir’den Yozgat’a gelerek oradaki kuvvetlerle Akdağmadeni, Karamağra, Alaca, Mecitözü civarındaki isyancıları ortadan kaldırdılar. İbrahim Bey, isyancıları üç aydan fazla sürede ortadan kaldırılabildi.⁶⁷ İlk isyanın ardından af isteyen beş yüz isyancı Akdağmadeni’nden cepheye gönderilmek istenince kaçmışlardı. Postacı Nazım, Deli Hacı, Hasan ve Küçük Ağa yeniden ortaya çıkarak adam topladılar. 8-9 Eylül’de yağmacılık ve basma olaylarından sonra İkinci Kuvâ-yı Seyyare’nin müdahalesi ile 25 Eylül 1920’de dağılmışlardı. Deli Hacı ve çetesi 18 Ekim 1920’de Akdağmadeni’ni basarak, Bahri ve Rıza Beylerin evlerini yakmıştı. Bu çatışmada çok sayıda kasabalı ölmüş, 19 Ekim 1920’de Boğazlıyan Millî Kuvveti duruma hâkim olmuş, 30 Ekim’de isyanla ilgisi olan on kişi idam edilmişti. Akdağmadeni ve Yerköy’de asilerin yakalanmalarının ardından Aralık ayında isyan tamamen bitmişti.⁶⁸

Yozgat Mebusu Feyyaz Ali Bey’in, Ocak 1921’de Yozgat Divan-ı Harbi Örfisi’nde alınan kararların İstiklal Mahkemesi Kanunu çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi talebi kabul edilmiş ve daha önce alınan karar çerçevesinde bu mahkeme lağvedilerek kararları yok sayılmıştı.⁶⁹ Ayaklanmaya katılanların büyük kısmı TBMM Hükümeti tarafından

⁶⁴ *BCA.030.18.1.1./1.5.10./22.7.1920*; Ahmet Yusuf Yılmaz, “Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar ve Yüzelliliklerden Bazıları”, *Turkish Studies*, 15/3 (2020), s. 1011.

⁶⁵ *BCA.030.18.1.1./1.10.3./18.8.1920 Ek: 90-4*. “Çapanoğullarına yakınlığı sebebi ile Afyonkarahisar’a gönderilmiş olan Kadızâde Muhlis Efendi’nin affı veya Konya’ya nakli dilekçe ile talep edilmiş fakat Dâhiliye Vekâleti’nin yazısı üzerine Heyet-i Vekile Afyonkarahisar’da kalmasına karar vermişti.” *BCA.30.18.1.1./1.9.5./16.8.1920*. “İsyana katılmasından dolayı Kuva-yı Tedibiye tarafından idam edilen Fakir Remzi Efendi’nin ailesinin fakr u zaruret içinde olduğunun Yozgat Mutasarrıflığı’ndan bildirilmesi üzerine eytam ve evâmilden maaş talep edebilecekleri kararlaştırılmıştı.” *BCA. 30.18.1.1./1.7.6./1.7.1920*

⁶⁶ *BCA.030.18.1.1./1.10.9/2.9.1920*

⁶⁷ *Nutuk*, s.283.; s.94; Gamsız, *a.g.t.*, s.37; Türkmen Törelî, *İstiklal Harbinde İç İsyanlar*, 2.Baskı, Ankara: Kripto Yay., 2013, s.55.

⁶⁸ Yunus Kobal, “Millî Mücadele’de iç Ayaklanmalar”, *Türkler*, C16, Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2002, s.83. <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/ayak.htm> (erişim 24.03.2023); Mustafa Budak, *Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar*, İstanbul: Yeni Şafak Kitaplığı, 1995, s.59-61. İsyanın genişlediği alanlar ve isyancılar hakkında Dâhiliye Vekili Adnan Bey’in bilgi vermesi hakkında bkz. Koç, *a.g.m.* s.232.

⁶⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, İ:128, 3.1.1337. C1.,s.127-129., <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c007/tbmm01007128.pdf>. (erişim 15.11.2022).

itiraz edilmesine rağmen Çerkez Ethem tarafından yargılanmadan idam edilmişti. Bir kısmı Amasya Harp Divanı'nca yargılanmışlardı. Ankara İstiklal Mahkemesi ise suçlarına göre cezalandırılmalarını kararlaştırmıştı.⁷⁰

Çapanoğlu İsyanı, Sivas yönünde Yenihan-Karaman, Çamlıbel, Boğazlıyan; kuzeyde Tokat, Zile ve Çorum, Sungurlu, Alaca taraflarına yayılıp genişlemişti. Keskin, Kırşehir ve Elmadağ'dan Ankara'ya ulaşması umuluyordu. İsyanın bastırılmasındaki sıkıntılarda iki sebep vardı: Asker toplamakta yaşanan zorluklar, isyanı çıkaranların "Türk" olmasından dolayı askerin silah kullanmakta isteksizliği.⁷¹

Yunan kuvvetlerinin Anadolu içlerine doğru saldırıya geçtiği dönemde, TBMM iç isyanları bastırmakta zorlanmıştı. 1920 yılı iç güvenlik açısından en sıkıntılı yıl olmuştu.⁷² İsmet Paşa, mecliste Yenihan ve Yozgat'taki isyanlar sebebiyle iki fırkaya yakın nizami ve millî kuvvetlerin buraya sevk edilmek zorunda kaldığını anlatmıştı. İsyancılar sahte fetvalarda birleşmişti.⁷³ Mustafa Kemal Paşa, iç isyanları anlatırken şöyle demektedir: "Millî teşebbüsümüze karşı başlayan iç isyanlar, süratle memleketin her tarafına yayıldı... Vatan göklerini karanlıklar içinde bıraktı. Ankara'da karargâhın duvarlarına kadar çarptı."⁷⁴

2 Ağustos 1920'de TBMM'de Düzce ve Yozgat isyanlarının araştırılmasını isteyen Samsun Mebusu Nafiz Bey ve kırk beş arkadaşının mektuplarının sansür edilme sebebi hakkında Müdafaa-i Milliye ve Dâhiliye Vekâletlerinden bilgi istenmişti. Cevap olarak, araştırma için gönderilecek kimselerin Heyet-i Vekile'nin kararı ile gönderilebileceği, doğrudan doğruya iç siyaseti ilgilendirdiği için talebin ertelenmesinin uygun olacağı ifade edilmişti.⁷⁵ Hilafetin kaldırılmasına yönelik meclis görüşmelerinde ise Vasıf Bey, hilafet makamının "muzır" insanlar elinde nasıl tehlikeli olabildiğini, din kisvesi altında Türk kanının dökülmesine sebep olduğunu, makamın padişahlıktan daha kuvvetli olduğunu söylemişti. "Hilafet kuvveti" adıyla yapılan kötülükleri anlatırken ise Konya ve Yozgat isyanı diye örnek göstermişti. Yozgat milletvekili Süleyman Sırrı Bey ise buna tepki göstererek "Yozgat değil, Çapanoğlu isyanı, Çapanoğlu!" diye seslenmişti.⁷⁶

⁷⁰ Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, s.106.

⁷¹ Aydemir, *Tek Adam*, s. 303-304.; Salih Tunç, *Millî Mücadele'de (1919-1923) İç İsyanlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1992, s. 46; Taş, *Millî Mücadele Döneminde Yozgat*, s. 50.

⁷² Recep Büyüktolu, "İç Anadolu ve Karadeniz'de TBMM'ye Karşı Çıkarılan İsyanlara Dair Dahiliye Vekaleti ve Erkan-ı Harbiye Reisliğinin Hazırladığı 1921 Tarihli Raporlar", *9. Uluslararası Atatürk Kongresi*, s. 1927-1950; Emin Sazak, *Emin Bey'in Defteri Hatıralar*, Ankara: Tolkun, 2007, s. 148.

⁷³ Taha Niyazi Karaca, "TBMM Gizli Celselerinde Çapanoğlu ve Yozgat Olayları-1", https://www.academia.edu/29749566/TBMM_Gizli_Celselerinde_%C3%87apano%C4%9Flu_ve_Yozgat_Olaylar%C4%B1_1 (Erişim: 15.11.2022).

⁷⁴ *Nutuk*, s. 303.

⁷⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 42, 2.8.1336, C. 1. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c003/tbmm01003042.pdf> (Erişim: 15.11.2022)

⁷⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, İ: 2, 3.3.1340, C. 2, s.3 9. www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007002.pdf (Erişim: 15.11.2022).

7. Sonuç

Çapanoğulları, 17. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Yozgat ve yöresinde etkili olmuş bir ayan ailesiydi. 20. Yüzyıl başında ailenin temsilcileri olan Edip, Celal ve Halit Beyler, İttihatçılıkla ilişkilendirme, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bazı üyelerinden duydukları rahatsızlık ve padişaha sadakat gibi sebeplerle Millî Mücadele hareketine karşı olmuşlardı.

İsyanda, Çapanoğulları ile Postacı Nazım, Kara Mustafa, Katil Salih, Düzce ve Bolu Çerkeslerinden bazıları, Aynacıoğulları ve Çopur Yusuf gibi kimseler etkili olmuştu. Yozgat, Sivas, Çorum, Amasya, Tokat ve Kırşehir havalisini içine alan isyan, Mayıs ve Eylül 1920'de etkili olmuştu. Başarılı olabilseydi Kırşehir üzerinden Ankara'ya uzanacaktı.

İsyanı durdurmak üzere gönderilen kuvvetlerin yetersizliği ve çözüm olarak Çerkes Ethem'in gönderiliş, Ankara'nın asker ve teçhizat eksikliğini ortaya çıkarmıştı. Ankara'nın Kılıç Ali ile başlayan isyanı nihayetlendirme isteği, Çerkes Ethem ve kuvvetlerinin Yozgat'a gönderilmesiyle de yeterli olmayarak, 5. Kafkas Tümeni'ne bağlı kuvvetler, 3. Kolordu Komutanı Albay Hüseyin Selahaddin Bey'in kuvvetleri, 15. Tümen Komutanı Cemil Cahit Bey'in, Albay Refet Bey'in ve Çolak İbrahim'in kuvvetlerinin isyanın yayıldığı bölgelerde görevlendirilmesi ile tamamlanabilmişti.

İsyanın seyri ve durdurulamaması, aynı zamanda Çerkes Ethem'in Ankara'yı Ankara Valisi Yahya Galip üzerinden eleştirmesinin de bir nedeni olmuştu. Yozgat'ta kurduğu Divan-ı Harp'in aldığı kararların, "sertliği" ve "hukukiliği" sorunu sebebi ile yeniden İstiklal Mahkemeleri tarafından değerlendirilmesi teklifi kabul görmüşü. Alınan kararlar, idam, sürgün, tutuklama ve af üzerinden gruplandırılabilir. Ayrıca Çerkes Ethem kuvvetlerinin Yozgat'a gelişi ile aldığı sert tedbirler ve verdiği cezalar hem hatıralarda hem de Yozgat halkının hafızasında "koru" ve "endişe" ile aktarılmıştır.

İsyancıların, kendilerini "halife ordusu", karşıdaki kuvvetleri "kongreciler" diye tanımlamaları, aslında isyanın ve yaşanan mücadelenin nasıl bir tasnife tâbi olduğunu da göstermektedir. Çapanoğlu ailesi ise, yukarıda da belirtilen saiklerle "devlete sadık" bir ayan ailesi iken "isyancı" durumuna geçmiştir. İsyanın Yozgat ve havalisinde vuku bulması sebebi ile bazı kaynaklarda "Yozgat İsyanı" olarak anılması, Millî Mücadele'yi maddi ve manevi olarak desteklemiş Yozgat halkı için yıllarca bir itiraz sebebi olmuştur. Çünkü isyanın süreç ve sonuçlarından yağma, talan ve ölümlerden olumsuz etkilenenler bizzat Yozgat ve havalisindeki halk olmuştur.

Yunan ordusu Anadolu içlerine ilerlerken, Türk ordusunun zikri geçen kuvvetlerinin bölgeye sevki ve bu iç isyanla meşguliyeti ise, hem Ankara'yı endişeye düşürmüş hem de ordunun düşmanla mücadelesini sekteye uğratmıştır.

Kaynaklar / References

- BOA. DH.SAİDd./26.33./29.12.1276
- BOA. DH.SAİDd./26.147./29.12.1238
- BOA. İ.TAL./124.24./03.06.1315
- BOA. İTAL./188.5./10.05.1317
- BOA. DH.MTV./29.32./15.10.1329
- BOA. İ.DUİT./43.17./8.11.1337.
- BOA. DH.KMS./57.14./19.12.1338
- BCA. 301.18.1.1./1.9.5./16.8.1920
- BCA. 30.18.1.1./1.9.3./16.8.1920
- BCA. 30.18.1.1./1.10.3./18.8.1920
- BCA. 30.18.1.1./1.10.9./02.09.1920
- BCA. 30.18.1.1./1.13.7./28.9.1920
- BCA. 30.18.1.1./2.30.16./19.01.1921
- BCA. 030.18.1.1./1.5.4./22.7.1920 (Ek: 90-1)
- BCA. 030.18.1.1./1.5.10./22.7.1920
- BCA. 030.18.1.1./1.7.6./26.7.1920.
- BCA. 030.10.00./194.331.5.1./30.11.1925 (Ek:232)
- ATASE. 110.9.1.11./13.0.21/31.10.1919
- TİTE. K20.G81.B81001.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları. İ: 98, C: 2, 15.11.1336 (1920).
- TBMM Zabıt Ceridesi. İ:128, 3.1.1337. C1.
- https://www5.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf s. 62-63. (Erişim 22.03.2023).
- Acun, Hakkı. *Tüm Yönleriyle Çapanoğulları ve Eserleri*. Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul: TBMM Millî Saraylar Yay., 2016.
- Arıkoğlu, Damar. *Hatıralarım*. İstanbul: Tan Matbaası, 1961.
- Arslan, Gürbüz. *Millî Mücadele Yıllarında Yozgat*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007.
- As, Bünyamin. *Bir Kuva-yı Milliyeci Parti Pehlivan*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2020.
- Atatürk, Kemal. *Nutuk 1919-1927*. Haz. Zeynep Korkmaz. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2002.
- Atay, Falih Rıfkı. *Çankaya Mustafa Kemal'in Çankaya'sı*. İstanbul: Bateş Yay., 1998.

- Aybars, Ergün. “Hiyanet-i Vataniye (Vatana İhanet) Kanunu (29 Nisan 1920)”. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hiyanet-i-vataniye-vatana-ihayet-kanunu-29-nisan-1920> (Erişim12.11.2022).
- Aybars, Ergün. *İstiklal Mahkemeleri*. 2.Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, Şubat 2018.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*. 2 Cilt. 36. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017.
- Budak, Mustafa. *Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar*. İstanbul: Yeni Şafak Kitaplığı, 1995.
- Büyüktolu, Recep. “İç Anadolu ve Karadeniz’de TBMM’ye Karşı Çıkarılan İsyanlara Dair Dâhiliye Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye Reisliğinin Hazırladığı 1921 Tarihli Raporlar”. *9. Uluslararası Atatürk Kongresi*. January 2021: 1927-1950.
- Çolak, İbrahim. *Millî Mücadele Esnasında Kuvâ-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hâtıratım*. Yay. Haz. Orhan Hülagü. İstanbul: Emre Yay., 1996.
- Doğan, Avni. *Kurtuluş Kuruluş ve Sonrası*. İstanbul: Dünya Yay., 1964.
- Demirel, Demokaan. “Millî Mücadele’de İç İsyanlar: Yozgat Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/3 (2016): 351-362.
- Dikmen, Zeliha Buket. *Yeni Yozgat Gazetesi (1925-1928) Transkripsiyon ve Tahlilli Fihristi*. Yüksek Lisans Tezi. Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Erdaha, Kâmil. *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Ergin, Ali Şakir. “Mehmet Hulusi (Akyol) (1888-1964)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 1989. C. 2: 303-304.
- Kehale, Abdullah. *Millî Mücadele’de İç İsyanlar ve Cemil Cahit’in (Toydemir) Anıları*. İstanbul: Demet Yay., 1997.
- Gamsız, Abdullah. *Millî Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Karaca, Taha Niyazi. “TBMM Gizli Celselerinde Çapanoğlu ve Yozgat Olayları-1”, https://www.academia.edu/29749566/TBMM_Gizli_Celselerinde_%C3%87apano%C4%9Flu_ve_Yozgat_Olaylar%C4%B1_1 (Erişim: 15.11.2022)
- Kobal, Yunus. “Millî Mücadele’de İç Ayaklanmalar”. *Türkler*. C. 16. Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2002: 78-89. <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/ayak.htm> (Erişim: 24.03.2023).
- Koç, Nurgün. “Millî Mücadele’de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması”. *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 5-7 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı*. 2 Cilt. 2016: 219-244.
- Koç, Yunus. “Yozgat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 2013. C. 43: 559-564.
- Mert, Özcan. *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1980.
- Mert, Özcan. “Çapanoğulları”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 1993. C. 8: 221-224.
- Mumyakmaz, Hatice Güzel. “Yusuf Bahri Tathoğlu (1878-1957): Sivas Kongresi Yozgat Azası, Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ve Büyük Millet Meclisi Yozgat Mebusu, Samsun İstiklal Mahkemesi Üyesi”. *Akademik Hassasiyetler*. 5/10 (2018): 381-410.

- Ocak, Ahmet Yaşar. "Millî Mücadele'de Çapanoğlu İsyanı (8-27 Haziran 1920)". *Türk Kültür Araştırmaları Dergisi*. 7/10 (1970-1973): 83-149.
- Oğuz, Ahmet. "Çapanoğlu İsyanı Hakkında Bir Değerlendirme". *Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi SBE Dergisi*. 11/4 (2021): 1875-1890.
- Özkan, Mehmet Ali. *Millî Mücadele'de Çıkan İç İsyenlar ve Bu İsyenlarda Çerkez Ethem'in Rolü (1919-1922)*. Yüksek Lisans Tezi. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Özüçetin, Yaşar. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üçüncü Dönem Kırşehir Mebusları (3)". *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 15/1 (Mart 2007): 385-392.
- Öztürk, Gülin. "Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey (İçöz)". *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 7/19 (2018): 65-79.
- Polat, Serkan. *Yenilikçi Bir Ayan: Çapanoğlu Süleyman Bey*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Sakal, Fahri. "Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Döneminde Propaganda ve Tanıtım Çalışmaları". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 19 (2003): 83-110.
- Sakin, Orhan. *Tarihten Günümüze Bozok Sancağı ve Yozgat*. İstanbul: Doğu Yay., 2012.
- Sazak, Emin. *Emin Bey'in Defteri Hatıralar*. Ankara: Tolkun, 2007.
- Şahingöz, Mehmet. "Millî Mücadele'de Yozgat ve Havalisinde Çeşitli Olaylar Karşısında Yapılan Tezahürat, Protesto ve Mitingler". *Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 5-7 Mayıs 2016. 2 Cilt. 2106: 183-200.
- Şişman, Muhammed Emre. *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Döneminde İsyenlar (1920-1921)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2020.
- Taş, Necati Fahri. *Millî Mücadele Döneminde Yozgat*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1987.
- Tosun, Ulvi Ufuk. *Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu*. Ankara: ATAM, 1921.
- Törel, Türkmen. *İstiklâl Harbinde İç İsyenlar*. 2.Baskı, Ankara: Kripto Yay., 2013.
- Tunç, Salih. *Millî Mücadele'de (1919-1923) İç İsyenlar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1992.
- Turgut, Hulusi (Der.) *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Hatıraları*. İstanbul: İş Bankası Yay., 2005.
- Türk İstiklâl Harbi Vİncı Cilt İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Ankara: Gnkur. Basımevi, 1974.
- Uzun, Zübeyir. *Millî Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuvva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920)*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. "Çapan Oğulları". *Bellefen*. XXXVIII (Nisan 1974): 215-261.
- Yılmaz, Ahmet Yusuf. "Millî Mücadele'de İç Ayaklanmalar ve Yüzelliliklerden Bazıları". *Turkish Studies*. 15/3 (2020): 1001-1018.

Yazar Hakkında / About Author

**Doç. Dr. Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ | Yozgat Bozok Üniversitesi |
hatice.guzelmumyalmaz[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-9388-5247**

Ankara’da 1978’de doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Ankara’da yaptı. 1994-1998 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdi. 2002 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında, “Ankara’nın Bütün Tarihi Çerçevesinde Ankara Vakıfları” konulu Yüksek Lisans tezini tamamladı. 2002-2004’te Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nde çalıştı. 2004-2009’da Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü’nde çalıştı. 2008 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Vatandaşlık” konulu Doktora tezini tamamladı. 2009-2012 yıllarında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Öğretim Üyesi olarak çalıştı. 2012’den itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aynı Üniversitede Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölüm Başkanlığı ve Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı yaptı. Çeşitli kurul ve komisyonlarda çalıştı. 2018 yılından bu yana Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Bilim Kurulu üyeliğini yürütmektedir. 2020 yılında Doçent unvanı aldı. “Emin Sazak’ın Meclis Konuşmaları” (2007), “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Vatandaşlık (Masuniyet, Sadakat, Türklük ve Türk Vatandaşlığı) (2013) olmak üzere iki kitabı, kitap bölümleri, makaleler, ulusal ve uluslararası bildiriler olmak üzere çeşitli yayınları bulunmaktadır. Çalışma alanlarını, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihi oluşturmaktadır.

**Assoc. Prof. Dr. Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ | Yozgat Bozok University |
hatice.guzelmumyalmaz[at]gmail.com | ORCID: 0000-0001-9388-5247**

She was born in Ankara in 1978. She completed her primary, secondary and high school education in Ankara. She graduated from Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of History in 1994-1998. In 2002, she completed her Master’s thesis on "Ankara Foundations in the Entire History of Ankara" at Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of History. He worked at the Prime Ministry General Directorate of State Archives in 2002-2004. In 2004-2009, he worked at the Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Libraries and Publications. In 2008, she completed her doctoral thesis on "Citizenship from the Ottoman Empire to the Republic" at Gazi University, Institute of Social Sciences, Department of History of the Republic of Türkiye. Between 2009-2012, she worked as an assistant professor in the Department of Social Studies Education at Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Primary Education. Since 2012, she has been working as a faculty member at Yozgat Bozok University, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Social Studies Education. She served as the Head of the Department of Turkish and Social Studies Education and the Head of the Atatürk’s Principles and Revolution History Department at the same University. She has worked on various boards and commissions. Since 2018, she has ben a member of the Scientific Board of the Atatürk Higher Institution of Language and History, Atatürk Research Center. She received the title of Associate Professor in 2020. She has various publications including two boks "Emin Sazak’s Parliament Speeches" (2007), "Citizenship from the Ottoman Empire to the Republic (Innocence, Loyalty, Turkishness and Turkish Citizenship)" (2013) and book chapters, articles, national and international papers. Her fields of study are the social, economic and cultural history of the Republic of Türkiye.

